

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13\(42\)-276-289](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13(42)-276-289)
УДК 371.31

Тур Оксана Миколаївна,
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка».
Полтава, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2754-9963>
1.oksanetur@gmail.com

Яланська Світлана Павлівна,
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка».
Полтава, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3289-5331>
yalanskasvetlana@gmail.com

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовується освітнє середовище як важливий чинник ефективної комунікативної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, висвітлюється поняття «суб'єкт-суб'єктна взаємодія» як підґрунтя організації такого середовища. Увагу зацентровано на такому важливому складнику професіоналізму майбутніх фахівців зі спеціальності «Дошкільна освіта», як наявність у них високого рівня сформованості комунікативної компетентності – здатності виявляти повагу до особистості будь-якого віку, бути толерантним й коректним під час спілкування, швидко й ефективно вирішувати конфліктні ситуації, приймати на себе відповідальність, контролювати поведінку власну та інших тощо. Зауважено, що відсутність або низький рівень сформованої комунікативної компетентності фахівців з дошкільної освіти утруднюватиме виконання ними своїх професійних обов'язків, знижуватиме якість професійної діяльності, унеможливить кар'єрний ріст. Показано переваги суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студентів на відміну від суб'єкт-об'єктної, представлено основні комунікативні прийоми встановлення суб'єкт-суб'єктної

взаємодії – усунення блокувальних комунікативних афектів, створення атмосфери захищеності, схвалення усних відповідей з власної ініціативи, створення толерантних умов тощо. У статті також зазначено, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу, по-перше, виконує ряд важливих функцій щодо формування комунікативної компетентності (конструктивну, організаційну, комунікативно-стимулювальну, емоційно-коригувальну, контрольну-оцінювальну), по-друге, передбачає розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти таких особистісних якостей, як: емпатія, рефлексія, толерантність тощо.

Ключові слова: фахівець з дошкільної освіти; комунікативна компетентність; спілкування; педагогічні умови; освітнє середовище; суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Уміння невимушено й ефективно комунікувати, знаходити спільну мову з людьми, чітко, послідовно й логічно висловлювати свої думки, демонструвати культуру мовлення в полеміці, правильно добираючи різноманітні мовні засоби висловлювання власних ідей, підтримувати діалог, використовувати знання іноземної мови в навчальній і професійно-практичній комунікативній діяльності, уважно слухати й точно усвідомлювати інформацію, виокремлювати смислові елементи висловлювань, формулювати змістовні запитання, послідовно й доказово відповідати, швидко реагувати на неочікувані запитання, уникати помилок, працювати в команді, вибирати ефективні стратегії поведінки й способи успішного спілкування, налагоджувати контакти й обговорювати результати вирішення проблем, керувати ситуацією взаємодії тощо потрібні кожному фахівцю. Доволі часто не накопичені в процесі навчання знання, допомагають нам вирішувати життєві ситуації, які виникають щодня, а саме високий рівень сформованої комунікативної компетентності. З огляду на вищезазначене, просто інтуїтивного досвіду для включення в комунікацію з дітьми, їхніми батьками, а також керівництвом чи просто колегами, сучасному вихователю дошкільного закладу недостатньо. Тож студенти, які отримують вищу освіту зі спеціальності «Дошкільна освіта» (ДОс), повинні неодмінно оволодівати високим рівнем комунікативної компетентності (КК).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закономірним з огляду на актуальність проблеми формування КК майбутніх фахівців із ДОс як

важливого складника їхньої професійної підготовки є підвищення уваги вчених до її дослідження. На основі вивчення наукових джерел з'ясовано, що порушена проблема знайшла часткове висвітлення за такими основними напрямками: *визначення теоретико-методологічних засад формування комунікативної компетентності особистості* (Л. Алькова, І. Бех, С. Бабатіна, І. Блауберг, Д. Іванов, В. Луначек, Г. Малик, М. Оліяр, О. Семенов, А. Темербекова, Е. Юдін, С. Якушева й інші); *формування й розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців різного профілю* (В. Андрієвська, Ю. Вторнікова, Д. Годлевська, І. Гуменна, А. Гуралюк, С. Зайцева, А. Клеба, О. Краєвська, Н. Лосєва, Т. Непомняца, Л. Пашко, С. Скворцова, В. Стрельников та інші). Але проведений аналіз наукових праць зазначених та інших авторів дає підстави для висновку, що проблема комунікативної підготовки майбутніх фахівців галузі дошкільної освіти в контексті вимог сьогодення ще не здобулася на належне наукове узагальнення, зокрема через недостатнє усвідомлення значущості комунікативної компетентності для ефективної професійної діяльності фахівців зазначеного профілю.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні освітнього середовища як однієї з найважливіших педагогічних умов якісного формування КК майбутніх фахівців ДОс.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: з'ясувати відмінність суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студентів від традиційної, визначити найважливіші функції суб'єкт-суб'єктної взаємодії та прийоми її встановлення, розробити рекомендації із формування КК майбутніх фахівців сфери ДОс з урахуванням суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Педагогічні умови ефективного функціонування освітніх систем розглядаються науковцями як сукупність взаємопов'язаних факторів: мети, форм, методів, змісту, напрямів, прийомів, матеріальних і технічних можливостей, реальних ситуацій, певних обставин тощо, які об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені та необхідні для здійснення системного педагогічного впливу й вирішення завдань наукового дослідження. У нашій статті педагогічні умови ми розглядаємо як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик

функціонування системи формування КК у майбутніх фахівців із ДОс досліджуваного процесу, які забезпечують її високу результативність і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності. Важливою педагогічною умовою для успішного формування КК майбутніх фахівців ДОс є організація сприятливого освітнього середовища для професійно-комунікативного розвитку й саморозвитку студентів, що передбачає передусім організацію освітнього процесу на основі суб'єкт-суб'єктної рівноправної взаємодії викладача й студентів та студентів між собою.

Освітній процес як багатопланова, поліморфна взаємодія викладача й студентів може по-різному впливати на формування КК останніх. Раніше, як зазначає І. Зимня, навчальна взаємодія описувалася схемою $S \rightarrow O$, де S – викладач, активний суб'єкт, який ініціює навчання, передає знання, формує вміння, контролює й оцінює їх; O – студент, що розглядався як об'єкт навчання й виховання. Сьогодні, ґрунтуючись на такій особливості навчальної взаємодії, як активність усіх її учасників, схему цієї взаємодії розглядають як двосторонню суб'єкт-суб'єктну взаємодію $S^1 \leftrightarrow S^2$, де S^1 – викладач і S^2 – студент. Вона характеризується усвідомленістю й цілеспрямованістю взаємних дій обох сторін, які виступають з позиції рівноправних суб'єктів, забезпечуючи взаєморозуміння, спільність і узгодженість [1, с. 308–310].

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача й студентів, на відміну від суб'єкт-об'єктної, відбувається на основі їхніх партнерських взаємовідносин, у яких ініціатива створення сприятливої обстановки, доброзичливих, проникнутих повагою взаємин належить викладачеві. Він повинен урахувати індивідуальні особливості кожного студента, їх особистісний комунікативний досвід, специфіку потреб і можливостей, не виявляти негативних установок, бути об'єктивним в оцінках, різнобічним та ініціативним у контактах.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія між викладачем і майбутніми фахівцями сфери ДОс виконує в освітньому процесі важливі функції, що сприяють ефективному формуванню в останніх КК, а саме: *конструктивну* – педагогічна взаємодія викладача й студента під час обговорення й роз'яснення змісту знань і практичної її значимості; *організаційну* – організація спільної освітньої діяльності викладача й студентів, взаємної особистісної поінформованості й спільної відповідальності за успіхи навчально-виховної діяльності; *комунікативно-стимулювальну* – поєднання різноманітних форм навчально-пізнавальної діяльності (індивідуальної, групової, фронтальної), організація взаємодопомоги з метою педагогічного співробітництва, поінформованість студентів про те,

що вони мають дізнатися і зрозуміти на заняттях, чого навчитися; *емоційно-коригувальну* – реалізація в процесі навчання принципів «відкритих перспектив» і «переможного» навчання в ході зміни видів навчальної діяльності; довірливого спілкування між викладачем і студентом; *контрольно-оцінювальну* – організація взаємоконтролю викладача й студента, спільного підсумування результатів та оцінка із самоконтролем і самооцінкою [2, с. 560–561].

Встановленню оптимальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час занять, з метою формування в студентів КК, допомагає використання важливих комунікативних прийомів: прийоми профілактики й усунення блокувальних комунікативних афектів (комунікативної загальмованості, незручності, пригніченості, скутості, невпевненості студента в спілкуванні); створення на заняттях атмосфери захищеності під час спілкування викладача зі студентом (надання студенту можливості зорієнтуватися в ситуації, допомоги в доборі адекватної лексики, правильній побудові висловлювань тощо); схвалення практики звернення студентів за допомогою до викладача (вияв вербальних і невербальних засобів уваги до студентів, підтримка їхніх намірів до участі в діалозі з викладачем); схвалення усних відповідей з власної ініціативи студентів, пряме спонукання їх до активної взаємодії з викладачем на заняттях; створення толерантних умов під час відповіді студента з помітно вираженою комунікативною загальмованістю, надання можливості йому висловити власну думку; недопущення будь-яких дій з боку окремих студентів, що пригнічують творчу активність товаришів на заняттях, роз'яснення їм суті комунікативних норм у конкретній ситуації спілкування та ін.

Розгортаючи комунікативну взаємодію, викладач повинен спостерігати за поведінкою студентів, звертати увагу на їхню комунікативну активність, коригувати як їхні дії, так і свої. Організація освітнього процесу на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії усіх її учасників з метою формування КК студентів, передбачає розвиток у них таких особистісних якостей, як: емпатія (готовність до співпереживання, співчуття, здатність розуміти переживання іншої людини, співпереживати в процесі комунікації); рефлексія (здатність враховувати реакцію співрозмовника й психологічний ефект, який викликає та чи інша інформація, уміння зорієнтуватися й за допомогою рефлексивних прийомів моделювання зрозуміти індивідуальні особливості партнера, виявити його мотиви, зацікавленість і цілі); толерантність (терпимість, емоційна стабільність, поблажливість до чужих поглядів і звичок,

здатність досягати мирних, дружніх взаємовідносин у складних ситуаціях), що дозволяють організувати довірливе, доброзичливе спілкування, усувають відчуження, знижують вірогідність виникнення конфліктів. Співробітництво викладача й студентів, із метою формування в останніх КК на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, має набути систематичного характеру, оскільки ситуаційно-епізодичне використання суб'єкт-суб'єктності зумовлює сприйняття співробітництва як гри, у якій хазяїном становища залишається викладач.

В умовах взаємодії з викладачем студенти повинні мати можливість вибрати способи вирішення завдання з переліку запропонованих, а іноді й відмовитися від його виконання, якщо така відмова мотивована (завдання надто складне чи легке, або, як на думку студента, усі питання даної проблеми вже з'ясовані, і немає сенсу повторювати). Слід підкреслити, що організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії передбачає саме взаємодію, а не дію викладача чи студента у виробленні й реалізації спільного рішення стосовно будь-якої проблеми. Механізм такої взаємодії є близьким до переговорів з метою винайдення спільних поглядів, прийняття єдиного узгодженого рішення й забезпечення активності студентів у з'ясуванні важливих питань, ціннісних орієнтацій, особистісної відповідальності, міжособистісних взаємин тощо.

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури та узагальнення власного педагогічного досвіду встановлено, що успішність процесу взаємодії викладача й студентів під час прийняття спільних рішень значною мірою визначається особливостями його організації, що має орієнтуватися на проходження таких її етапів: діагностика проблеми, яку необхідно спільно вирішити; формулювання обмежень і критеріїв для прийняття рішень; виявлення альтернатив і їх оцінка; визначення поглядів, думок студентів, роз'яснення й узгодження їхніх позицій; інформування викладача про прийняте рішення; остаточний вибір спільного рішення; оприлюднення рішення; ознайомлення з правилами роботи. На всіх етапах викладач повинен докладати планомірні, дієві зусилля для забезпечення ефективності суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії, сприяти розвитку суб'єктності всіх учасників педагогічного процесу [3].

Одне з головних завдань викладача під час суб'єкт-суб'єктної, взаємодії зі студентами полягає у створенні на заняттях атмосфери, що оптимально сприяє зацікавленості майбутніх фахівців у оволодінні КК, формує в них потребу й навички її постійного саморозвитку й безперервного самовдосконалення впродовж усього життя [4].

Дотримання суб'єкт-суб'єктної взаємодії вимагає від викладача сприймати кожного студента як індивідуальність зі своїми потребами й інтересами, співпереживати щодо їхніх успіхів чи невдач, визнавати право на незгоду, на власну думку, на вибір поведінки та відповідальність за свій вибір. Це дає можливість налагодити щирі, довірливі стосунки зі студентами, коректно (увічливо, тактовно, чемно) робити їм зауваження, допомагати бачити власні недоліки, а також давати поради щодо подальшого самовдосконалення КК.

Розкріпачення студентів, руйнування штучних бар'єрів між викладачем і студентами досягається лише за умови демократичності методів навчання [5]. Важливими стають не лише засвоєні комунікативні знання, а й способи їх засвоєння (способи мислення), розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу студентів, спрямованих на формування КК. На сучасному етапі розвитку освіти здійснюється остаточний перехід від інформаційно-пояснювального навчання, типової для традиційного навчання схеми: *почув* → *запам'ятав* → *переказав*, до діяльнісного, розвивального навчання, до схеми: *пізнав шляхом пошуку разом із викладачем і товаришами* → *осмислив* → *запам'ятав* → *здатний оформити свої думки словами* → *уміння застосувати отримані знання в житті* [2, с. 560]. Використання діяльнісного, розвивального навчання найсуттєвіше допомагає створенню умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студентів, спрямованої на формування в останніх КК, актуалізації її саморозвитку й самовдосконалення.

Також необхідно звернути особливу увагу на важливу умову ефективного формування КК майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки – організовану суб'єкт-суб'єктну взаємодію студентів між собою. Організована сумісна групова діяльність студентів сприяє регулюванню сумісного прийняття ними рішень, взаємній доповнюваності здібностями студентів групи між собою, забезпечує повноцінне використання їхніх індивідуальних можливостей, формує в них спільні ціннісно-цільові ставлення, установки, потреби.

Сформовані в умовах суб'єкт-суб'єктної міжособистісної взаємодії спільні конструктивні цілі спонукають загальні зусилля студентів групи на їх досягнення. Викладачі, підтримуючи суб'єкт-суб'єктні взаємодії студентів, повинні організовувати активну їхню участь в обговоренні й аналізі колективних завдань щодо формування КК, у плануванні сукупних дій і в успішному їх виконанні, в оцінюванні, самооцінюванні отриманих результатів сформованості КК власної й інших студентів групи. Більшість досліджень, у яких порівнюється ефективність різних форм організації

навчального процесу (фронтальної, індивідуальної, суперництва, співробітництва), як зазначає І. Зимня, свідчать про позитивний вплив на діяльність його учасників спеціально організованого навчального процесу у формі саме співробітництва. Це виражається, зокрема, у тому, що в умовах співробітництва між студентами успішніше вирішуються складні, нестандартні розумові задачі, краще засвоюється новий матеріал, активується й мотивується вплив групової роботи студентів на підвищення рівня їхніх комунікативних умінь, навичок, здібностей [1, с. 314].

Спираючись на вивчення науково-педагогічної літератури і власний досвід викладацької роботи, окреслимо характерні особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів групи у формі співробітництва, що полягають, зокрема: у *взаємозалежності студентів* – студенти академічної групи відчують, що потрібні один одному для виконання поставленого завдання (викладач визначає спільну мету та завдання для всієї групи, встановлює систему нагород і заохочень, розподіляє матеріали, інформацію, засоби, визначає роль кожного члена групи); у *взаємодії студентів* – головним способом групової роботи є можливість вільного спілкування; основні види мовленнєвої взаємодії – це висловлювання ідей, думок, переконань, слухання пояснень інших студентів групи, надання власних пояснень тощо; в *оцінці результатів* – викладач, підкреслюючи індивідуальну відповідальність кожного студента групи, оцінює їх за допомогою тестування, творчих робіт, вибіркового опитування тощо; у *набутті навичок групової роботи* – студенти цілеспрямовано набувають знання й навички ефективного спілкування, управління, прийняття рішень, вирішення конфліктів, застосування сформованих комунікативних умінь на практиці; у *рефлексії* – кожен студент аналізує навички власної взаємодії в групі, а також оцінює дії інших студентів, завдяки рефлексії формує доброзичливі ділові взаєностосунки під час колективної співпраці; у *використанні ситуацій співробітництва* – конструювання різноманітних ситуацій співробітництва, що можуть скластися в співпраці фахівців сфери ДОс, викладач обирає такі з них, які найбільше сприяють формуванню КК студентів.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми у педагогічній літературі, узагальнення досвіду провідних науковців із зазначеної проблеми, порівняння й зіставлення суб'єкт-суб'єктної та

традиційної взаємодії учасників освітнього процесу, самоаналіз власної викладацької діяльності.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія між учасниками освітнього процесу є важливим чинником формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти.

Відмінність суб'єкт-суб'єктної взаємодії від традиційної між викладачем і студентами (студентом) в процесі професійної підготовки можна представити схематично в табл. 1.

Таблиця 1

Відмінність суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студентів від традиційної

Традиційна взаємодія	Суб'єкт-суб'єктна взаємодія
Викладач приймає рішення ↓	Пропозиція викладача ↓
Студенти (студент) виконують рішення	Узгоджене рішення
	↑ Пропозиція студентів (студента)

Важливими функціями суб'єкт-суб'єктної взаємодії є конструктивна, організаційна, комунікативно-стимулювальна, емоційно-коригувальна, контрольна-оцінювальна. Основні комунікативні прийоми встановлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії – це усунення блокувальних комунікативних афектів, створення атмосфери захищеності, схвалення усних відповідей з власної ініціативи, створення толерантних умов тощо.

Забезпечення умов організації освітнього процесу на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студентів є перспективним шляхом реалізації важливих комунікативно-спрямованих спеціальних педагогічних принципів, таких, як: емпатія, рефлексія, толерантність, поєднання педагогічного керівництва й самовдосконалення КК студентів, діалогізація навчального процесу тощо

Творче співробітництво викладача й студентів, із метою формування в останніх КК на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, має набути систематичного характеру, оскільки ситуаційно-епізодичне використання суб'єкт-суб'єктності зумовлює сприйняття співробітництва як гри, у якій

хазяїном становища залишається викладач [6, с. 75]. Організація умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії вимагає справжньої співучасті викладача й студентів: спільної постановки цілі навчального заняття і не лише усвідомлення її останніми, але й визначення шляхів досягнення. Найважливішим завданням викладачів під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами є мотивування їхнього бажання оволодіти КК, формування в них потреб і навичок її постійного саморозвитку й безперервного самовдосконалення впродовж усього життя

Важливе значення має також суб'єкт-суб'єктна взаємодія студентів, що сприяє успішному вирішенню складних, нестандартних розумових задач, кращому засвоєнню нового матеріалу, при цьому активується й мотивується вплив групової роботи майбутніх фахівців ДОс на підвищення рівня їхніх комунікативних умінь, навичок, здібностей (групової роботи, оцінювання її результативності, рефлексія та інші).

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, організація викладачем творчого співробітництва зі студентами на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії сприяє: організаційній інтеграції викладача й студентів, у межах якої викладач приймає розроблену стратегію формування КК студентів, реалізацію її в тісній взаємодії з ними; ідентифікації важливих комунікативних ціннісно-цільових орієнтацій майбутніх фахівців; реалізації поставленої перед ними цілі – формування КК; відмові від традиційних методів навчання, використанню гнучких розвивальних технологій професійної підготовки й формування КК майбутніх документознавців, їхній адаптації до інновацій у процесі формування КК, розвитку творчого мислення, оволодінню високим рівнем означеної компетентності.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Одержані результати становлять основу для подальшого її вивчення у векторі пошуку додаткових педагогічних умов формування комунікативної компетентності студентів, зокрема дослідження позааудиторної діяльності як сприятливого середовища для комунікативного розвитку і саморозвитку майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти, ефективного формування в них КК.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] И. А. Зимняя, *Педагогическая психология*. Москва, Россия: Логос, 2002, 384 с.
- [2] Л. Д. Столяренко, *Основы психологии*. Ростов-на-Дону, Россия: Феникс, 2003. 672 с.
- [3] Т. Орлова, «*Партисипативні методи в системі мотиваційно-цільової діяльності*», дис. канд. наук, Львів нац. ун-т. Львів, 1999.
- [4] Г. В. Беленька, *Виховання дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання*. Київ, Україна: Світоч, 2006, 304 с.
- [5] О. Демченко, «Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей у проблемному полі педагогіки вищої школи», *Людинознавчі студії. Педагогіка*, № 5, с. 116–130, 2018.
- [6] Р. В. Куліш, «Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності», *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, Вип. 1(106), с. 73–77, 2014.
- [7] Л. Завгородня, С. Титаренко, *Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу*. Суми, Україна: Універ. книга, 2010, 319 с.

EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS AN IMPORTANT CONDITION FOR THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATION PROFESSIONALS

Oksana Tour,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of Psychology and Pedagogy

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Poltava, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2754-9963>

1.oksanetur@gmail.com

Svitlana Yalanska,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,

Head of the Department of Psychology and Pedagogy

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Poltava, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3289-5331>

yalanskasvetlana@gmail.com

Abstract. The article theoretically substantiates the educational environment as an important factor in the effective communicative

training of future educators of preschool institutions, highlights the concept of «subject-subject interaction» as the basis for the organization of such an environment. Emphasis is placed on such an important component of the professionalism of future professionals in the specialty «Preschool Education», as they have a high level of communicative competence – the ability to show respect for individuals of any age, be tolerant and correct in communication, quickly and effectively resolve conflict situations, take responsibility, control one's own behavior and the behavior of others, etc. It is noted that the lack or low level of established communicative competence of preschool education specialists will make it difficult for them to perform their professional duties, reduce the quality of professional activity, and prevent career growth. The advantages of subject-subject interaction of teacher and students in contrast to subject-object are shown, the main communicative methods of establishing subject-subject interaction are presented – elimination of blocking communicative affects, creation of atmosphere of security, approval of oral answers on their own initiative, creating tolerant conditions, etc. The article also states that the subject-subject interaction of participants in the educational process, first, performs a number of important functions for the formation of communicative competence (constructive, organizational, communicative-stimulating, emotional-corrective, control-evaluation), second, involves the development of future professionals in preschool education such personal qualities as empathy, reflection, tolerance, and so on.

Key words: specialist in preschool education; communicative competence; communication; pedagogical conditions; educational environment; subject-subject interaction.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Тур Оксана Николаевна,

Доктор педагогических наук,
доцент кафедры психологии и педагогики
Национального университета «Полтавская политехника
имени Юрия Кондратюка».
Полтава, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2754-9963>
1.oksanetur@gmail.com

Яланская Светлана Павловна,

Доктор психологических наук,
профессор кафедры психологии и педагогики
Национального университета «Полтавская политехника
имени Юрия Кондратюка»
Полтава, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3289-5331>
yalanskasvetlana@gmail.com

Аннотация. В статье теоретически обоснована образовательная среда как важное условие эффективной коммуникативной подготовки будущих воспитателей дошкольных заведений, представлено понятие «субъект-субъектное взаимодействие» как основа организации такой среды. Внимание уделено такой особенности профессионализма воспитателя дошкольного учреждения, как сформированность высокого уровня коммуникативной компетентности – способность уважать, быстро и эффективно решать конфликты, быть ответственным и др. Определено, что отсутствие или низкий уровень сформированной коммуникативной компетентности специалиста по дошкольному образованию затрудняет выполнение ими своих профессиональных обязательств, снижает качество профессиональной деятельности, в связи с чем становится невозможен карьерный рост. Показано преимущество субъект-субъектного взаимодействия преподавателя и студентов над субъект-объектным, а также основные коммуникативные приемы установления равноправного взаимодействия – устранение блокирующих коммуникативных аффектов, создание атмосферы защищенности, толерантных условий и т.д. В статье также указано, что субъект-субъектное

взаимодействие участников образовательного процесса, во-первых, выполняет ряд функций по формированию коммуникативной компетентности (конструктивную, организационную, коммуникативно-стимулирующую и другие), во-вторых, предусматривает развитие у будущих специалистов дошкольного образования таких личностных качеств, как: эмпатия, рефлексия, толерантность.

Ключевые слова: специалист по дошкольному образованию; коммуникативная компетентность; общение; педагогические условия; образовательная среда; субъект-субъектное взаимодействие.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] I. A. Zimnyaya, *Pedagogicheskaya psihologiya*. Moskva, Rossiya: Logos, 2002, 384 s.
- [2] L. D. Stolyarenko, *Osnovi psihologii*. Rostov-na-Donu, Rossiya: Feniks, 2003. 672 s.
- [3] T. Orlova, «Partysypatyvni metody v systemi motyvatsiino-tsilovoi diialnosti», dys. kand. nauk, Lviv nats. un-t. Lviv, 1999.
- [4] H. V. Bielienka, *Vykhovannia ditei doshkilnoho viku: stanovlennia fakhivtsia v umovakh navchannia*. Kyiv, Ukraina: Svitoch, 2006, 304 s.
- [5] O. Demchenko, «Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity do rozvytku sotsialnoi obdarovanosti ditei u problemnomu poli pedahohiky vyshchoi shkoly», *Liudynoznavchi studii. Pedahohika*, № 5, s. 116–130, 2018.
- [6] R. V. Kulish, «Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity do profesiinoi diialnosti», *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, Vyp. 1(106), s. 73–77, 2014.
- [7] L. Zavhorodnia, S. Tytarenko, *Pedahohichna maisternist vykhovatelia doshkilnoho zakladu*. Sumy, Ukraina: Univer. knyha, 2010, 319 s.

*Стаття надійшла до редакції
10 вересня 2020 року*